

Fale Martenota

To jeden z pierwszych na świecie instrumentów elektrycznych, którego historia sięga czasów I wojny światowej.

Konstruktorem *ondes Martenot* (tak brzmi po francusku oryginalna nazwa instrumentu) był Maurice Martenot (1898–1980), wiolonczelista i pasjonat nauki. Od 1928 roku opracowano aż siedem modeli fal Martenota. Najbardziej znany przypomina swym wyglądem skrzyżowanie organów z thereminem, innym słynnym elektrofonem.

Maurice Martenot podczas I wojny światowej pracował w wojskowej stacji radiowej. Zauważył wówczas, że w wyniku przypadkowego nakładania się dwóch niesłychalnych drgań wydobywających się z oscylatorów, powstaje dźwięk trzeci – czysty i słyszalny. Ponieważ interesował się wykorzystaniem elektryczności w muzyce, postanowił zbudować nowy instrument, który będzie generował dźwięki na podobnej zasadzie. Chciał też, by był to instrument bardzo ekspresyjny, podobnie jak jego ukochana wiolonczela. Realizacja tego zadania zajęła mu prawie 10 lat, gdyż dopiero w 1928 roku zaprezentował fale Martenota publiczności.

Maurice Martenot i jego instrument ok. 1949

Oktet fal Martenota i 2 fortepiany pod dykcją Ginette Martenot (ok. 1935)

Siódmy model fal Martenota z 1975 r., wyposażony dodatkowo w pedały nożne (Wikimedia Commons, GNU)

Fale Martenota są instrumentem monofonicznym, czyli mogą grać tylko jedną linię melodyczną. Mają stylową, drewnianą obudowę i klawiaturę. Ale nie zawsze tak było. Pierwszy model instrumentu miał tylko metalową linkę (przewód), którą wykonawca ciągnął i luzował, przechodząc z jednego do drugiego dźwięku. Musiał stać w pewnej odległości od urządzenia i sterować głośnością za pomocą kontrolki umieszczonej w szufladzie na stole.

W późniejszym czasie Martenot dołączył klawiaturę, by łatwiej było wskazać wysokość granego dźwięku, ale była ona tylko atrapą. Metalowa linka i aktywna klawiatura znalazły się razem dopiero w piątej wersji modelu z 1937 roku. Linka taka rozciąga się wzdłuż klawiatury, a grający przesuwa po niej palcem wskazującym prawej ręki, na który nałożony jest metalowy pierścień. Wysokość dźwięku zależy więc od klawisza, przy którym pierścień się znajduje. Z lewej strony klawiatury umocowana jest szuflada zawierająca kontrolery sterujące różnymi parametrami wydobywanych dźwięków, w tym głośnością. Pozostałe części instrumentu to głośniki: główny, „rezonansowy” w kształcie płomienia (są na nim naciągnięte struny) oraz „metaliczny” (zamiast zwykłej membrany ma metalową płytkę, jak gong).

Fale Martenota mają bardzo ciekawe brzmienie i pozwalają wydobyć efekty podobne do tych, które są cechą charakterystyczną instrumentów smyczkowych i ludzkiego głosu – śpiewne melodie i glissanda. Istnieje już ok. 1500 dzieł skomponowanych na ten instrument, w tym przez tak wybitnych twórców jak Edgar Varèse, [Olivier Messiaen](#), Arthur Honegger, [Pierre Boulez](#) czy Tristan Murail. Jest on też często używany w muzyce filmowej i popularnej.

- Maurice Martenot zastąpił także tym, że wraz ze swoją starszą siostrą Madeleine opracował oryginalną metodę edukacji artystycznej, która do dziś jest stosowana we Francji. Jego druga siostra – Ginette – była natomiast pierwszą słynną artystką, grającą na zbudowanym przez Martenota instrumencie.
- Eteryczne dźwięki fali Martenota zdobyły szczególną popularność na ścieżkach dźwiękowych do filmów, takich jak np. *Mad Max*, *Lawrence z Arabii*, komedii science-fiction *Ghostbusters* (*Pogromcy duchów*), *Fantomas*.

Na gruncie muzyki popularnej fale Martenota wykorzystują m. in. Jonny Greenwood (Radiohead), Damon Albarn (Gorillaz) i Tom Waits.

